

Onderzoek jaarverslaggeving. Het jaar 2013 verslagen

Frans
van der Wel

Voor u ligt de negentiende editie van “Het Jaar Verslagen”. Het is mij een genoegen om u deze mede namens de redactie aan te bieden. In deze uitgave die de verslaggeving over het jaar 2013 betreft is een zestal onderwerpen opgenomen. Elk artikel bevat een overzicht van de regelgeving over het betreffende verslaggevingsonderwerp. Vervolgens geven de artikelen inzicht in de praktijk van de verslaggeving, waarbij kritische kanttekeningen worden gemaakt maar ook voorbeelden van best practice worden gegeven. In een aantal gevallen doen de auteurs ook aanbevelingen voor de praktijk.

De gekozen verslaggevingsonderwerpen zijn relevant, deels omdat deze in het onderhavige verslagjaar aan vernieuwing onderhevig zijn geweest. Dit geldt met name voor de behandeling van pensioenen onder IFRS 19 Revised en de toepassing van de nieuwe standaard IFRS 13 over Fair Value. Separaat wordt bij IFRS 13 aandacht besteed aan de financiële sector en aan de non financials; ook de verslaggeving naar aanleiding van de Wet Normering Topinkomens is nieuw. Maar ook de maatschappelijke relevantie van een aantal onderwerpen is hoog. Dit geldt wederom voor de onderwerpen pensioenen en topinkomens. Daarnaast is de kwaliteit van de verslaggeving voor een tweetal onderwerpen geïnventariseerd. Deze onderwerpen betreffen kritische grondslagen/schattingonzekerheden en risicoverslaggeving. Beide artikelen laten zien dat er nog veel te winnen valt aan kwaliteit van verslaggeving.

Deze constatering past in het beeld dat veel onderzoeken naar de kwaliteit van de verslaggeving opleveren. Er is het nodige te doen aan de kwaliteit. Mogelijk gaat te veel aandacht uit naar het voldoen aan de regelgeving (compliance). Daaraan volledig voldoen vergt al een formidabele inspanning ten koste van het in het juiste perspectief zetten van de onderneming met haar strategie, risico's en kansen. Voeg daaraan toe dat de IASB telkens weer met nieuwe voorschriften komt die een hoog technisch-theoretisch gehalte hebben. Zo wordt verslaggeving een compliance-operatie in plaats van een (elektronisch) document voor verantwoording en besluitvormingsondersteuning. Het zou goed zijn om de voorschriften eens integraal onder de loep te nemen om vanuit het doel van de verslaggeving te streven naar een zekere eenvoud en overzichtelijkheid van de voorschriften.

De afzonderlijke artikelen

Het eerste artikel in deze editie is van de hand van Backhuijs en Roelofsen. “Kritische grondslagen en schattingonzekerheden in de jaarrekening” betreft de toepassing van IAS 1. Hun empirisch onderzoek betreft een honderdtal ondernemingen, waarvan 25 AEX, 25 AMX en 50 FTSE 100. De auteurs hebben in vrijwel alle jaarrekeningen een paragraaf aangetroffen waarin meer in detail wordt ingegaan op een aantal van deze kritische grondslagen en schattingonzekerheden. Echter, een samenvattend overzicht, alsmede een kwantitatieve toelichting op de schattingonzekerheden ontbreken veelal. Pensioenen, voorzieningen, voorwaardelijke verplichtingen en latente belastingen zijn veel behandelde onderwerpen. De auteurs merken op dat de omvang van de desbetreffende paragraaf niet alleen verband lijkt te houden met de complexiteit van de onderneming maar ook met de bereidheid om informatie te geven. Verschillende bedrijfstakken laten voorts verschillen zien in de frequentie van onderwerpen waar een kritische grondslag of een schattingonzekerheid aan de orde is. Ten aanzien van de AEX-ondernemingen constateren de auteurs dat deze in 2013 in verhouding tot een vergelijkbaar onderzoek over 2007 in een aantal gevallen meer twijfel, maar in een aantal andere gevallen ook meer zekerheid laten doorklinken.

De tweede bijdrage is die van Arnold, Van Santen en Ossenblok inzake “De wijziging van IFRS inzake pensioenen en de invloed daarvan op de jaarrekening”. Dit artikel is een vervolg op het artikel in “Het jaar 2011 verslagen” waarin de auteurs Arnold en Van Santen enige vooruitzichten schetsten ten aanzien van de mogelijke gevolgen van IFRS 19R op de verslaggeving. In het onderhavige artikel maken zij melding van de werkelijke gevolgen en zetten die af tegen de eerder verwachte gevolgen. De auteurs concluderen onder meer dat de afschaffing van de corridor methode voor het jaar 2012 tot aanzienlijke negatieve gevolgen heeft geleid voor het eigen vermogen, conform eerdere verwachtingen. Echter de omvang van het effect is groter dan verwacht. De oorzaak daarvan is met name gelegen in dalende rentes, langere levensverwachtingen en slechte beleggingsresultaten. Ook het effect op het resultaat is groter dan verwacht, vooral als gevolg van de dalende rentes.

Ook een aantal toelichtingseisen is gewijzigd. Daar-

door kon onder meer worden bepaald, en dat voor het eerst, dat een verlaging van de disconteringsvoet met 1% in de jaarrekeningen van Eurostoxx- en AEX-ondernemingen zou hebben geleid tot een stijging van de pensioenverplichtingen met 71, respectievelijk 30 miljard euro.

Opmerkelijk is dat de auteurs constateren dat in geen van de onderzochte jaarrekeningen expliciet kon worden vastgesteld dat als gevolg van IAS 19R de classificatie van de bedrijfstakpensioenregeling is gewijzigd. Dit valt op omdat dit mogelijk wel een verwacht effect was van de introductie van IAS 19R.

De derde bijdrage is geschreven door Kuiper en Ter Hoeven. Het betreft de "Toepassing IFRS 13 Fair Value Measurement door corporates". Het artikel betreft de kwaliteit van de toelichting van fair values in de jaarrekening van niet-financiële instellingen. Daarvoor is als populatie gekozen de FTSE Eurotop 100 Index, na eliminatie van de financiële instellingen. De financiële instellingen worden namelijk in het vierde artikel besproken. De omvang van de op fair value gewaardeerde activa en passiva bij corporates is beperkt. Dit geldt in het bijzonder voor de level 3-waarderingen. Deze komen bij de onderzochte corporates nauwelijks voor. Dit terwijl informatie hierover voor de belegger het meest interessant zou zijn. Voor zover corporates balansposten op fair value waarderen, is dat meestal op basis van waarneembare inputfactoren. Oordelen over de kwaliteit van de naleving van de vele voorschriften die betrekking hebben op de toelichting op de niet-waarneembare inputfactoren is daarom volgens de auteurs lastig, ook al omdat terdege rekening moet worden gehouden met de materialiteitsaspecten. De reden van het niet vermelden van informatie kan immers gelegen zijn in de toepassing van het in IAS 1 opgenomen materialiteitscriterium.

Dat maakt extra nieuwsgierig naar de uitkomsten van het onderzoek van Korf en Van der Lof inzake "Fair value waardering bij banken". Deze auteurs hebben zich in hun onderzoek – begrijpelijkerwijs – gericht op de financiële instrumenten. Zij geven een overzicht van de betekenis van fair value voor de verslaggeving van banken, mede in relatie tot de bancaire activiteiten. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de voornaamste wijzigingen als gevolg van de introductie van IFRS 13.

Voorts doen de auteurs verslag van een empirisch onderzoek naar de gevolgen van IFRS voor de verslaggeving van een 16-tal banken die behoren tot de grootste in deze categorie, gevestigd in de Europese Unie. Daarbij is ermee rekening gehouden dat het voor het doel van "het Jaar verslagen" ook nuttig is om in de selectie ook de drie grootste Nederlandse banken te betrekken. Uit het onderzoek blijkt dat IFRS 13 door de onderzochte banken op de juiste wijze in de verslaggeving over 2013 is verwerkt. De auteurs concluderen dat

voor derivaten meer consistentie is bereikt in de waardering van het kredietrisico. De toelichtingen verschaffen meer informatie over de wijze waarop de fair value is bepaald dan tevoren. Wel worden enige opvallende verschillen aangetroffen in de wijze van toelichten en in de toegepaste waardering. Zo verschilt de mate van detail in de toelichting op de waarderingsgrondslagen aanzienlijk. Ook doet een andere indeling van posten in de fair value-hiërarchie vermoeden dat de onderscheiden banken verschillende input-parameters gebruiken voor de toegepaste waarderingsmodellen.

Het vijfde artikel betreft "Risicoverslaggeving in het directieverslag in beweging". De auteurs van het artikel zijn Van Daelen en De Groot. De auteurs melden dat in de afgelopen tien jaar regelmatig publicaties zijn verschenen waarin kritiek wordt geleverd op de informatieverschaffing in de risicoparagraaf. In het artikel wordt onderzocht hoe de 50 AEX- en Midcapfondsen in 2013 invulling hebben gegeven aan de risicoparagraaf. Eén van de uitkomsten van het onderzoek is dat de risico's vaak niet expliciet zijn gekoppeld aan de strategie. Voorts blijft veelal onduidelijk wat de echte toprisico's zijn uit de door de onderneming genoemde risico's. Slechts 24% van de ondernemingen uit de populatie benoemt welke van de gerapporteerde risico's worden beschouwd als toprisico's. De risicohouding blijft vaak onbesproken of onderbelicht. Slechts 40% van de onderzochte ondernemingen verschaft informatie over hun risicohouding. Daarbij wordt wel vermeld dat dit in 2013 meer voorkomt dan uit onderzoeken over eerdere jaren blijkt. 90% van de ondernemingen verstrekt informatie over de respons van de onderneming op de geconstateerde risico's in termen van mitigerende maatregelen of maatregelen ter vermindering van het risico of overdracht daarvan aan derden. Een opkomend verschijnsel is volgens de auteurs het inzichtelijk maken van de ontwikkeling in het risico in termen van toe- of afname. Over 2013 gaf een derde van de ondernemingen informatie over deze trend. De risico's die het bestaansrecht van de onderneming kunnen raken worden slechts in een zeer beperkt aantal verslagen genoemd. Weliswaar wordt bij 72% van de ondernemingen melding gemaakt van reputatierisico's, maar de vermelding dat een dergelijk risico gevolgen kan hebben voor de continuïteit van de onderneming wordt zelden aangetroffen.

Ook merken de auteurs nog op dat de in-control-verklaringen in nogal wat gevallen een bredere strekking hebben dan enkel de financiële verslaggevingsrisico's. Alsdan worden ook een aantal andere risicogebieden of zelfs alle andere risicogebieden in deze verklaring betrokken.

De auteurs die, blijkens het vorenstaande, veel bevindingen hebben komen vervolgens ook tot een groot aantal aanbevelingen, waarvan een aantal gericht is tot het verslagleggende bestuur en een aantal tot de Raad

van Commissarissen. Zo wordt aanbevolen aan het bestuur om een expliciete koppeling te leggen tussen strategische doeleinden, waardecreatie en individuele risico's.

Het zesde en laatste artikel is afkomstig van Suurland en Van Vliet. Dit artikel betreft de "Vermelding bezoldiging in de jaarrekening van semipublieke instellingen". Het onderzoek betreft de nieuwe regelgeving en de toepassing daarvan in de verslaggeving. De onderzoekpopulatie bestaat uit 50 zorginstellingen, 50 woningcorporaties, 50 onderwijsinstellingen en 11 publieke omroepen (totaal 161). De auteurs concluderen dat 5% van de instellingen die onder de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) vallen geen WNT-informatie in hun jaarrekening heeft opgenomen. Bij 23 van de 161 instellingen doet zich een overschrijding voor van het bezoldigingsmaximum bij topfunctionarissen die geen commissaris zijn, welke overschrijding in 22 gevallen wordt gemotiveerd. Ten aanzien van de toezichthouders zijn vaak niet alle verplichte informatie-onderdelen uit de WNT vermeld in de toelichting. Bij 13 instellingen is sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum bij commissarissen, welke in slechts 7 gevallen wordt toegelicht. Voorts verschilt de kwaliteit van de verstrekte informatie, zeker waar het gaat om de tekstuele toelichtingen. Het bezoldigingsbedrag uit hoofde van artikel 383 letter c BW2 wijkt

voorts vaak af van het bedrag volgens de WNT. Dit komt doordat de definitie van het begrip bezoldiging in beide wetten niet parallel loopt en doordat in sommige gevallen dezelfde post volgens artikel 383 c en de WNT niet in hetzelfde jaar moet worden toegelicht.

Tenslotte

Ik sluit deze inleiding af met een woord van dank aan de auteurs voor hun bijdrage. Ik verwoord deze dank mede namens de redactie, bestaande uit Chris Knoops, Ruud Vergoossen, Henk Verhoek en ondergetekende. Ik hoop dat ook deze editie een bijdrage kan leveren aan de bevordering van de kwaliteit van de jaarverslaggeving in Nederland en de discussies hierover stimuleert. Ik beveel de artikelen daarom graag aan bij de organisaties waarvoor deze artikelen relevant zijn. De auteurs schreven hun bijdrage op persoonlijke titel. ■

Prof.dr.mr. Frans van der Wel is hoogleraar Externe Verslaggeving aan de Postgraduate Accountantsopleiding van de Vrije Universiteit. Tevens is hij onder meer Raadplaatsvervanger bij de Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam, voorzitter van de Signaleringsraad van de NBA en lid van de jury van de Sijthoffprijs.